

AFRIKAANSE SINGER-SONGWRITERS

Een vergeten Nederlandstalige traditie

Van Afrikaans, de Zuid-Afrikaanse taalvariant van het Nederlands, weten we over het algemeen niet veel. Meestal associëren we het met het apartheidsregime dat tot 1994 in dat land de macht had. Hierdoor is het feit dat er in deze vorm van het Nederlands zeer veel goede muziek gemaakt wordt, eigenlijk aan ons voorbij gegaan. Er lijkt echter sinds kort aandacht te komen voor dit vergeten Nederlandse cultuuroed. Een VPRO-documentaire over Gert Vlok Nel heeft op veel poëzie- en muziekliefhebbers grote indruk gemaakt en sindsdien komt hij met enige regelmaat over voor optredens. Mijn muzikale nieuwsgierigheid werd nog eens extra aangewakkerd toen ik afgelopen zomer op Dranouter een geweldig optreden zag van een singer-songwriter genaamd Chris Chameleon. Er moet toch wel meer zijn, dacht ik, en startte een zoektocht. Het resultaat hiervan omvat drie afleveringen waarin ik zal proberen om de Afrikaanse muziek in kaart te brengen.

Tekst: **Luther Zevenbergen**

De Taal

Eind 19e eeuw ontstond onder de Afrikaners, de Zuid-Afrikanen met een Nederlandse achtergrond, het verlangen naar erkenning van hun taal. De Engelsen hadden na hun overname van de kaapkolonie Engels ingevoerd als officiële taal. In 1875 werd "het Genootschap van Regte Afrikaners" opgericht, waardoor de Afrikaanse Taalbeweging op gang kwam. Na de erkenning in 1925 werden de spelling en grammatica van het Afrikaans als standaardtaal vastgelegd. Dit had een positieve invloed op de literatuur. Ook in de muziek is dat nog te merken. Vooral het luisterlied kent zeer uiteenlopende en kwalitatief interessante artiesten. Na de omwenteling in 1994 is daarnaast een nieuwe generatie jonge muzikanten opgestaan die hun muziek, of dat nu punk, rock of hiphop is, van Afrikaanse teksten voorzien. Alhoewel het Afrikaans een eigen taal is, met eigen standaardregels, is de band met Nederlands nog steeds zeer groot. Het is als Nederlander, na het doornemen van de belangrijkste grammatica- en spellingregels, redelijk eenvoudig om Afrikaans te lezen.

De 'Poesie'

Dat het Afrikaans een poëzie-traditie kent, die zich zeer goed verhoudt met muziek, wordt bewezen door een aantal singer-songwriters die poëzie en muziek letterlijk combineren. Chris Chameleon zette gedichten van Ingrid Jonker op muziek, Gert Vlok Nel is zelf op twee fronten actief.

Gert Vlok Nel

Enkele jaren geleden gonsde de naam Gert Vlok Nel al in poëzie-kringen. Erg productief is hij niet, hij maakte in 1993 de dichtbundel *Om te leve is onnatuurlijk*. De bundel werd in eigen land bekroond met literaire prijzen. Toch is er nooit een

opvolger gekomen. Teveel aandacht in eigen land deed hem beslissen daar geen interviews meer te geven. 'Ik had spijt van mijn gedichten en muziek, spijt om wat het met mijn privacy had gedaan.' Onlangs gaf hij bij gelegenheid in Nederland een aantal interviews. Maar praten over zijn werk gaat hem niet makkelijk af.

**Moeniemoenie vir my
alleen agterlaat op
hierdie planeet
waar die Here nie meer
van ons weet niet**

Gert Vlok Nel

De muziek die hij maakt is een soort monotone folkblues, maar in combinatie met de duistere teksten grijpt het je naar de strot. Als je de muziek alleen luistert, zijn niet alle teksten direct te verstaan, maar het cd-boekje bij zijn cd *Beaufort-Wes se Beautiful Woorde* biedt uitkomst.

Dat er nu ineens belangstelling in Nederland voor zijn muziek is, is verwonderlijk. De cd is immers al uit 1998, en een opvolger is er nog steeds niet. Bij concerten speelt hij ook nauwelijks nieuw repertoire. Het balletje is vooral gaan rollen na de documentaire van Walter Stokman die vorig jaar te zien was bij de VPRO. In de film wordt ook niet heel veel gesproken, tenminste niet door Gert Vlok Nel zelf. We zien zijn thuisbasis, zijn vader vertelt dat hij altijd al een zanger in hem heeft gezien. De wat moeizame relatie met zijn vader wordt pijnlijk duidelijk in de film. En dat terwijl het nergens uitgesproken wordt. In interviews licht Nel later wel een tipje van de sluier op. 'Ik heb een tijd niet met mijn ouders gepraat. Ik heb ze zelfs niet verteld dat ik die gedichten had geschreven.' Dit, tegen de desolate achtergrond van de Zuid-Afrikaanse steppe, versterkt de melancholieke sfeer van de muziek.

Chris Chameleon

Een andere singer-songwriter met een bijzondere link naar de poëzie is Chris Chameleon. Chris Mulder heeft geen verkeerde artiestennaam gekozen. Hij is op diverse terreinen actief; zo is hij naast muzikant ook tv-acteur, waarmee hij al jaren een bekendheid is in Zuid-Afrika. Ook muzikaal heeft hij de neiging om voortdurend naar nieuwe wegen te zoeken. Met de band Boo!, waarmee hij uitgebreid door Europa tourde, maakte hij een soort glamrock, met punk-, funk- en dance-invloeden. 'Ik wil mezelf elk jaar opnieuw uitvinden. Als je jezelf gaat vervelen dan heb je echt een probleem en is het tijd om iets anders te gaan doen.' Op hetzelfde moment verschenen er twee nieuwe cd's, het Engelse *Shine*, en het Afrikaanse *7e hemel*. 'Sommige mensen kunnen haast niet geloven dat het van de zelfde artiest is, laat staan dat ze in dezelfde tijd gemaakt zijn. Maar ik werkte tegelijkertijd aan beide albums. De

**Ek herhaal jou
Sonder begin of einde
Herhaal ek jou liggaam**

Chris Chameleon

Engelse cd is meer rock-georiënteerd, terwijl 7e Hemel veel meer een singer-songwritersalbum is. De liedjes horen bij de tv-serie waarin hij momenteel speelt.

'Het is lastig om muziek en tv-acteren naast elkaar te doen. Het karakter dat ik in deze show speel, is een muzikant. Zo kan ik de twee verschillende activiteiten toch beter combineren. Alhoewel de nummers zijn voorgeschreven door het script van de show heb ik toch een manier gevonden om een cd te maken die eerlijk is voor mijzelf als muzikant. Als je acteert moet je ook vanuit je eigen emoties spelen.'

Op de eerste solo-cd van Chris heeft hij gedichten van Ingrid Jonker op muziek gezet. Het werk van deze dichteres, die in 1965 zichzelf verdrinkt in zee, spreekt nog steeds tot de verbeelding. Het is geen toeval dat Nelson Mandela bij de opening van het nieuwe parlement in 1994 een citaat van Ingrid Jonker uitkoos.

Chris Chameleon legt uit: 'Mandela had alle redenen om bitter te zijn, na al die jaren gevangenschap, maar in plaats daarvan toonde hij vergevingsgezindheid. Voor veel Afrikaners was dat een opluchting, zij werden in de jaren ervoor, ook internationaal, als de racisten neergezet.'

Als ik opmerk dat de culturele boycot destijds misschien ook veel slecht heeft gedaan wil Chameleon daar niets van weten. 'Op dat

moment was die boycot zeker gerechtvaardigd, als je onkruid wilt verwijderen gaat dat vaak ook ten koste van de mooie plantjes.' Maar Ingrid Jonker spreekt dan ook niet alleen de Afrikaners aan, ze is in diverse talen vertaald. In Nederland verscheen een tweetalige bundel met Jonker's complete werk, vertaald door Gerrit Komrij. 'Haar boodschap is geen Afrikaanse politieke boodschap. Je kunt het vertalen in welke taal dan ook, omdat het een menselijke, internationale boodschap is.'

Ingrid Jonker

Chameleon vertelt hoe hij er toe kwam om juist de gedichten van Jonker op muziek te zetten, resulterend in de cd *Ek herhaal jou*.

'Een aantal jaren geleden was ik met Boo! in Nederland. Opeens hoorde ik op tv Afrikaans. Ik ging kijken en zag daar een documentaire over Ingrid Jonker. Ik had dat op school wel gehad natuurlijk, maar dan boeit dat niet echt. Maar nu werd ik gegrepen. Vreemd genoeg moest ik dat ver van huis ontdekken. Vanaf dat moment ging

ik me in haar werk verdiepen en toen ik later gevraagd werd om voor een tv-programma enkele liedjes te maken van Afrikaanse gedichten, lag het voor de hand dat ik gedichten van Jonker zou doen. Maar eenmaal bezig kon ik niet meer ophouden en binnen twee weken had ik genoeg voor een hele cd. Dat kwam goed uit, want Boo! was net uit elkaar en ik had nog geen richting gekozen voor mijn eerste solo-cd.'

De documentaire waar hij op doelt is *Korreltjies niks is my dood* die Saskia van Schaik voor de VPRO maakte in 2001. Op het Eigenwijs-label verscheen een prachtige cd, waarop Ingrid Jonker en collega's als Antjie Krog gedichten van Jonker voordragen. Als je de cd beluistert, maar ook tijdens het lezen van de gedichten, valt meteen op hoe eenvoudig en diepgang in haar poëzie samengaan.

'Ze is goed in wordeconomie. Daarnaast is ze zo eerlijk en direct, ze verstopt zich niet achter intellectualisme. Verder trekt het me als muzikant aan dat haar teksten heel ritmisch en exceptioneel muzikaal zijn.'

Dat het Afrikaans zich hiervoor goed leent staat voor Chris als een paal boven water.

'Het is een eenvoudige taal, een soort kabouter-Nederlands. Hiermee is het ook heel direct. Het dwingt je haast tot eerlijkheid. Het leent zich niet voor bloemrijke teksten. In het Afrikaans zingen betekent dan ook dat je op zoek moet naar een muzikale vorm die past bij de klanken van de taal. Het heeft geen zin om iets anders te simuleren.'

**Eggo is geen antwoord,
antwoord hy alom
Bitterbessie dagbreek,
bitterbessie son**

Ingrid Jonker

Chris Chameleon is in mei weer voor concerten in Nederland en België. In de agenda op www.newfolksounds.nl zullen de juiste data tijdig opgenomen worden. In de volgende aflevering van deze serie zal ik de jongerencultuur bespreken en het genre dat door singer-songwriter Piet Botha "alt.afrikaans" is gedoopt.

Cd's:

Chris Chameleon, *Ek Herhaal Jou*
(Rhythm Records 2005)

Chris Chameleon, *7e Hemel*
(Rhythm Records 2006)

Gert Vlok Nel, *Beaufort-Wes se Beautiful Woorde* (Munich records 2006)
(heruitgave met extra track en dvd met de VPRO-documentaire)

Ingrid Jonker, *Korreltjies niks is my dood*
(Eigenwijs 2001)